

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ
**„Попридевљавање радног глаголског придева у српском језику (граматичко-
семантички и лексикографски аспект)” мср Анете Спасојевић**

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовано Комисију:

Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 20. априла 2022. године (одлука бр. 1464/1).

2. Састав Комисије:

Ментор: др Весна Ломпар, ванредни професор, Филолошки факултет – Београд

Ужа научна област: Српски језик

Датум избора у звање: 2021.

др Рајна Драгићевић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд

Ужа научна област: Српски језик

Датум избора у звање: 2013.

др Марина Спасојевић, виши научни сарадник, Институт за српски језик САНУ

Ужа научна област: Српски језик

Датум избора у звање: 2021.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име једног родитеља, презиме	Анета, Адам, Спасојевић
Датум и место рођења	1. 10. 1981, Кладово
Наслов мастер рада	<i>Морфолошке и лексичке особености у роману „Ходочашће Арсенија Његована” Б. Пекића</i>
Датум и место одбране мастер рада	13. 9. 2010, Филолошки факултет, Београд
Научна област из које је стечено академско звање мастер	Српски језик

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Попридевљавање радног глаголског придева у српском језику (граматичко-семантички и лексикографски аспект)

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мастера Анете Спасојевић обухвата 243 странице компјутерски сложеног текста (са проредом 1) и састоји се од следећих поглавља: 1. Увод (1–4); 2. Историјат питања (5–14); 3. Појмовно-терминолошка разматрања (15–45); 4. Семантичко-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева (46–140); 5. Формално-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева (141–200); 6. Лексикографски поступци у обради попридевљеног радног глаголског придева (201–222); 7. Закључак (223–228); 8. Литература (229–239); 9. Списак радних глаголских придева у придевској употреби (240–243).

Поглавља 1–6. подељена су у потпоглавља. Поглавља 3, 4. и 5. садрже насловљене и нумерисане табеле.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Прво поглавље, **Увод**, чине: 1.1. *Предмет истраживања*, 1.2. *Корпус, методологија и циљеви*, и 1.3. *Структура истраживања*.

Предмет истраживања попридевљавање радног глаголског придева у српском језику одређује се као лексичко-граматички и творбени процес. Истиче се да је у ранијим истраживањима фокус био на глаголу као полазној јединици овог процеса (Т. Маретић, А. Белић, М. Стевановић), те да се у новијим лингвистичким радовима (М. Спасојевић, М. Стакић и др.) пажња усмерила ка добијеној, придевској јединици. Констатује се да се у актуелним српским и хрватским граматикама односно дериватологијама придевска употреба радног глаголског придева посматра у оквирима творбе речи као један тип конверзије, али и да је реч о појави у чијем опису не треба занемарити историјскојезичку литературу.

У тачки 1.2. представљен је корпус истраживања, методологија рада и циљеви. Износи се да грађу чини око 500 глаголских јединица и исто толико придевских јединица добијених у процесу попридевљавања радног глаголског придева које ексцерпирани речници – првих двадесет томова *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* и *Речник српскохрватског књижевног језика* Матице српске, од слова П закључно са словом Ш – бележе као засебне, придевске одреднице (или их, ређе, евидентирају у оквиру глаголске одреднице). Као методолошки поступак анализе укупног корпуса наводи се дескриптивно-аналитички и формалнолингвистички метод, који се образлажу навођењем циљева истраживања. Издвајају се следећи ужи циљеви рада: утврђивање и описивање семантичких група глагола чији се облици радних глаголских придева попридевљују, опис значењске структуре добијених придевских лексема, односно испитивање формалних и функционалних карактеристика оба типа јединица у процесу попридевљавања. Шири циљеви анализе укључују сагледавање семантике глагола из корпуса омеђеног процесом попридевљавања и њено уклапање у општи семантички опис глагола који се у базичној литератури наводи као продуктиван у попридевљавању,

сагледавање природе и улоге тако добијених придева у лексичком фонду српског језика, као и уочавање начина на који семантичко-граматичке особености обеју јединица утичу на разумевање разлике у степену лексикализованости придевски употребљених радних глаголских придева, уз систематизацију постојећих типова дефиниције у домаћим описним речницима ради унапређења лексикографске праксе на основу резултата овако конципиране анализе.

Процес попридевљавања радног глаголског придева испитује се поређењем значењских, функционалних и формалних реализација придевски употребљених радних глаголских придева и њихових полазних глагола на основу обрада у ексцерпираним речницима. Указује се да се у анализи полази од семантичке класификације глагола и њиховог граматичког описа, ослањањем на одабрану литературу, пре свега на семантички речник руских глагола *Толковый словарь русских глаголов*, као и на радове руских лингвиста Ј. Апресјана, Л. Васиљева, Н. Селиверстове, Т. Булигине, односно на монографију Ђ. Грубора, граматике и радове М. Стевановића, те студије А. Белића, С. Живковића, И. Прањковића, М. Пешикана, Б. Тошовића, Д. Кликовац и др.

У последњем потпоглављу Увода, у оквиру тачке 1.3, представља се структура истраживања.

У другом поглављу, **Историјат питања**, радни глаголски придев као морфолошки облик глагола најпре се осветљава са становишта историје језика, у оквиру потпоглавља 2.1. *Радни глаголски придев и попридевљавање са дијахроног аспекта*, а потом се у потпоглављу 2.2. *Радни глаголски придев и попридевљавање са синхроног аспекта* представља место радног глаголског придева у систему врста речи данас. У оквирима тачке 2.2.1. *Преглед литературе* износи се хронолошки преглед радова са темом придевске употребе овог облика у савременим лингвистичким проучавањима од почетка XX века до данас.

У осврту на индоевропску граматичку класу партиципа, кандидат износи опште одлике ове историјске категорије позивајући се на историјскојезичка истраживања Љ. Суботић, Р. Маројевића, Ј. Грковић Мејдор и др., а потом наводи одлике партиципа перфекта актива, чији је савремени континуант у српском језику радни глаголски придев. Износе се граматичке особености овог партиципа према П. Ђорђевићу, С. Николићу, Г. Хабургајеву, А. Белићу и др. За предмет овог рада значајни су првобитна недеклинабилност активног партиципа перфекта, његово изворно резултативно значење и првобитна именичка функција, односно прелазак у глаголски систем у раној фази прасловенског језика, када се развио глаголски вид. На основу досадашњих проучавања партиципа са дијахронијског аспекта, кандидат износи претпоставку да се придевска употреба партиципа перфекта, тј. његова деклинабилност могла јавити као компензациони процес у XIV веку, када су остали партиципи с придевским функцијама почели губити конгруенцију, као и да се придевска употреба партиципа прошлог одувек тицала ограниченог броја глагола.

У хронолошком прегледу досадашњих истраживања у вези с темом рада констатује се да су начелне граматичко-семантичке одлике глагола према којима је придевска употреба радног глаголског придева могућа утврђени у ранијој литератури (Т. Маретић, А. Белић, М. Стевановић), те да се у новије време интересовање лингвиста пренело на продукт овог конверзивног процеса, тј. на добијену придевску јединицу, с првенственим циљем да се разреши њен лексикографско-лексиколошки статус (М. Спасојевић, С. Ђуровић, А. Спасојевић, М. Стакић).

У трећем поглављу, **Појмовно-терминолошка разматрања**, кандидат сагледава начине на које се у литератури именују и употребљавају чиниоци значајни за попридевљавање радног глаголског придева будући да је често реч о појмовима код којих постоје укрштања или преклапања значењских опсега (нпр. медијални глаголи – непрелазни глаголи – глаголи стања, глаголи стања – глаголи промене стања – глаголи особине, лексикализација – конверзија). Ово поглавље је троделно конципирано, те се термини (морфолошки, синтаксички, лексиколошки, дериватолошки) и њихове појмовне вредности критички разматрају у оквирима тачака: 3.1. *Глаголи као врста речи и попридевљавање радног глаголског придева*, 3.2. *Придеви као врста речи и попридевљавање радног глаголског придева* и 3.3. *Прелазак глагола у придеве и попридевљавање радног глаголског придева*.

У вези са класом глагола доносе се тумачења категорије глаголског рода и категорије глаголског вида онако како се о њима извештава у литератури (у граматикама М. Стевановића, Ж. Станојчића и Љ. Поповића, П. Пипера и И. Клајна, Д. Кликовац, те радovima С. Живковића, И. Прањковића и др.). У контексту попридевљавања радног глаголског придева закључује се да је у дефинисању граматичких одлика глагола с том могућношћу важно истаћи да је, по правилу, реч о медијалним непрелазним и медијалним неправим повратним глаголима свршеног вида, како би се избегле забуне уочене у школским граматикама. Уочава се, међутим, да се у грађи бележе и примери придевске употребе облика радног глаголског придева према активним глаголским реализацијама, као и да медијалност глагола није увек довољан чинилац придевске употребе. Износи се претпоставка да системност у попридевљавању радног глаголског придева према медијалним глаголима свршеног вида стоји у вези с њиховим видским ликом и наводи се подела свршених глагола М. Стевановића према којој ће се у централном делу рада испитивати семантичко-граматички профил глагола с могућношћу придевске употребе облика радног глаголског придева.

У вези са општелексичким значењем глагола, кандидат критички приступа традиционалној трочлавној подели глагола на радњу, стање и збивање, сматрајући да „група глагола збивања, заснована на метеоролошким значењима и безличној употреби, урушава симетрију и конзистентност глаголске поделе у српском језику, те да са таквим својим особинама она не може бити скупина напоредна са групама радња и стање, већ само њихова подгрупа”. Проблематизујући трочлану глаголску поделу, кандидат износи мишљење да, према семантичким и граматичким својствима, глаголи чији се радни придев јавља с придевском употребом пре припадају глаголима збивања него, како се то у базичној литератури наводи, глаголима стања. Ипак, укључивши когнитивистички аспект у теоријска разматрања општих глаголских значења (Д. Кликовац, Г. Олпорт, Х. Одберт, В. Чаплин) и теоријска истраживања о типологији предиката у руској лингвистици (Т. Булигина, О. Селиверстова, Л. Маркосјан, И. Матханова, Е. Ивановна), кандидат закључује да је глаголе према којима се облици радног придева јављају у придевској употреби оправдано називати глаголима стања и издваја две типичне одлике глагола стања и стања као семантичке категорије: (1) одсуство воље ентитета да учествује у реализацији глаголске ситуације и (2) одсуство кретања ентитета у ситуацији која му се глаголом приписује. Кандидат издваја пет критеријских (дистинктивних) обележја успостављених за потребе овог рада: обухваћеност ентитета глаголском ситуацијом, постојаност својства исказаног глаголском ситуацијом, тип ентитета, ситуациона одређеност и узрокованост, природа глаголске ситуације, на основу чијих конкретних

вредности глаголе стања дели на *глаголе стања у ужем смислу* и *глаголе особина*, и на тај начин потврђује оправданост спорадичног јављања термина глаголи особина у општелексихким глаголским поделама односно у објашњењима семантике глагола чији се облици радног глаголског придева јављају у придевској употреби. Кандидат назначавала да ће се у анализи корпуса диференцирати још неке поткатегије стања (постојање, узрочност), чији се један број одлика поклапа са глаголима стања у ужем смислу, а други са глаголима особина. У последњој подтачки овог поглавља експлицира се појмовно-терминолошка концепција која се заснива на укрштању параметара категорије глаголске дијатезе и општелексихког значења глагола и која ће бити основа у семантичкој класификацији глагола.

У осврту на класу придева, указује се на особину (квалитет) као на основно семантичко обележје ове врсте речи, и посебно на приврени и трајни карактер те особине.

Последња подтачка трећег поглавља почиње подсећањем да је детерминативна улога заједничка и придевима и глаголима. Са позиције творбе речи сагледава се прелазак радног глаголског придева као морфолошког глаголског облика у придевску јединицу. Да би се терминолошки идентификовала ова појава, износе се карактеристике три блиска творбено-семантикосинтаксичка процеса: конверзије (И. Клајн, Б. Тафра), супконверзије (Н. Ивановић) и лексикализације (Б. Тафра), те предочава њено конкретно одређење на основу резултата семантичко-граматичког описа грађе који се доноси у наредна три поглавља рада.

Четврто поглавље, **Семантичко-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева**, почиње напоменама о структури, спроведеној методологији и циљевима поглавља. Анализа грађе у њему изведена је на сто страна и сегментирана у две главне целине. У првој целини (тачка 4.1) анализира се придевска употреба радног глаголског придева чији су полазни глаголи у примарним значењима медијални. Друга целина (тачка 4.2) посвећена је попридевљавању радног глаголског придева према глаголима чије су основне значењске реализације активне по роду. Обе целине прате придевску употребу облика радног глаголског придева и према секундарним глаголским значењима. Иницијално разврставање глаголског корпуса према конкретној вредности категорије рода у ужем смислу објашњава се навођењем медијалности као кључног чиниоца у попридевљавању облика радног глаголског придева у литератури. Након поделе глагола на медијалне и активне, приступа се њиховом специфичнијем семантичком разврставању, које се заснива на методама компоненцијалне анализе и поступцима уобичајеним за денотативне глаголске класификације. Да би се класификација могла применити и на општелексихку поделу глагола на радњу и стање (групу збивања кандидат сматра делом групе радње односно стања), у оквиру медијалних глагола утврђене семантичке групе глагола распоређују се у глаголе типичног стања (на основу обележја воља /-/, кретање /-/, *отромети*) и глаголе мање типичне радње (на основу обележја воља /-/, кретање /+/, *опаси*). У оквиру активних глагола, семантичке скупине глагола разврстане су на исти начин у глаголе мање типичног стања (воља /+/, кретање /-/, *разбеснити*) и глаголе типичне радње (воља /+/, кретање /+/, *избећи*). Лексичко-семантички опис грађе – најпре глагола, а одмах уз њих и конвертованих придева – има циљ да исцрпно опише семантику глаголског стања које се у литератури наводи као глаголско лексичко значење које омогућава придевску употребу радног глаголског придева, односно да утврди семантички профил тако добијених придевских лексема.

У тачки 4.1. *Примарно медијални глаголи*, разврставањем према дефиницији основног значења глагола у речницима, кандидат утврђује 20 медијалних семантичких класа и поткласа глагола према којима се облици радног глаголског придева јављају с придевском употребом. Утврђене групе медијалних глагола распоређене су, према типичним и мање типичним одликама стања и радње, у две групе. Једној групи, *глаголима типичног стања*, припале су следеће глаголске класе и поткласе са општим значењем *особине*:

1. Гл. разнородних својстава (*зарђати*)
2. Гл. комплекса разнородних својстава (*изветрити*)
3. Гл. димензије (*окраћати*)
4. Гл. боје (*обелети*)
5. Гл. емитовања (материје: *запламтети*; звука: *захуктати*)
6. Гл. унутрашњих особина аниматних ентитета, тј. човека (*отупавети*)
7. Гл. одсуства чулне перцепције (*оглувети*)
8. Гл. животне доби (*остарети*),

потом глаголске класе и поткласе са општим значењем *стања у ужем смислу*:

1. Гл. физиолошког стања (стања у ужем смислу: *огладнети*; здравственог стања: *озепсти*; психофизичког стања: *онемоћати*)

2. Гл. емоционалног стања (*повиленети*)

3. Гл. функционалног стања (*промрзнути*),

те следећи глаголи општег значења *постојања*:

1. Гл. почетка постојања (*изникнути*)

2. Гл. краја постојања (*изгорети*).

Другој групи, *глаголима мање типичне радње*, припале су глаголске групе са општим значењем *медијалног кретања*:

1. Гл. кретања у смеру наниже (*опасити*)

2. Гл. кретања у недефинисаном смеру (*залутати*)

3. Гл. неблаговременог кретања (*закаснити*).

Семантичке класе и поткласе наводе се под засебним тачкама у оквиру посебних секција, које су једнообразно структуриране: објашњава се назив глаголске групе, доноси се њено опште значење илустровано примерима уз издвајање типова ентитета са којима глаголи колоцирају; потом се сви глаголи анализирани семантичке групе доносе у табелама, према типу субјекта коме се приписују (аниматни и/или инаниматни ентитети); наводе се нормативна и стилска употребна вредност глагола и карактер процеса који конотирају (пожељно/непожељно), те њихова семантичка разуђеност. Након представљања глагола, приказују се и придевске лексеме, резултати овог конверзивног процеса. Наводе се на исти начин – у табелама, уазбучене по принципу творбеног гнезда, распоређене према типу субјекта на који се односе у основним глаголским значењима, са примерима. На основу лексикографских дефиниција анализираних придевских јединица и примера којима се потврђују дефинисана значења, те њиховим поређењем са полазним глаголским значењским системом, кандидат описује систем значења добијених придева пратећи и секундарне глаголске реализације према којима се радни придев јавља у придевској употреби, уочавајући у придевској полисемији преласке у нове семантичке класе. За сваку појединачну класу, придевски употребљени облици радног придева распоређују се према доменима стварности на које се односе. Поред наведеног, евидентирају се и коментаришу примери примарних медијалних глаголских значења

према којима у грађи нема засведочених радних глаголских придева с придевском употребом, нпр.: глаголске скупине разнородних својстава (*оштрокавети*), унутрашњих особина човека (*олењати*), одсуства чулне перцепције (*оглухнути*), емитовања (*запламтети*), односно глаголи функционалног стања (*задрхтати*), затим глаголи почетка постојања (*израсти*) и глаголи кретања (*насти*). Дају се и она придевска значења према којима у речницима нема евидентираних полазних глаголских реализација (*изблештео, назрео, плачкали* итд.).

У тачки 4.1.3. сумирају се запажања анализе примарно медијалних глагола. Кандидат закључује да преко 80% укупног глаголског корпуса у својој основној реализацији има медијално значење, односно да су то најчешће глаголи са значењем особине (*отромети*), ређе стања у ужем смислу (*заспати*) или постојања (*умрети*). Исту сразмеру кандидат уочава и у систему секундарних глаголских значења с том могућношћу.

Семантичко-граматичка анализа придевске употребе радног глаголског придева од медијалних глагола показала је да од видског лика глагола директно зависи сама могућност реализације попридевљавања радног глаголског придева. Ово се односи и на примарна медијална значења, и на секундарне медијалне реализације глагола. Показало се да се радни глаголски придев редовно употребљава у придевским функцијама и има карактер сталног придевског својства када су полазни медијални глаголи почетносвршеног видског лика (*олистати*) или завршносвршеног (*изгорети*) таквог да означавају потпуно извршење процеса у глаголу у почетном или завршном тренутку. Када према таквим глаголским реализацијама нема евидентиране придевске употребе радног глаголског придева, кандидат је објашњава недостатношћу речничке грађе којом се располагало у тренутку израде речника, или пак сувишношћу таквих придевских јединица насталих према глаголима перфективизованим чисто видском префиксацијом (*оштрокавети*). Несистемност у придевској употреби радног глаголског придева од медијалних глагола свршеног вида кандидат уочава код глагола неодређеносвршеног видског лика (*захуктати*) и тренутносвршеног (*нући*).

Кандидат уочава да према примарној реализацији медијалних глагола, придевски употребљени облици радног глаголског придева реализују значење сталних или привремених особина инаниматних и, ређе, аниматних ентитета. Углавном су то особине с негативном конотативношћу. На основу бројности чланова одређених синонимских редова медијалних глагола, као најбројнији наводе се они који се односе на домене раста, сазревања, старости, труљења, домене телесног и уопште психофизичког здравља, умирања и тамних боја. У секундарним значењима попридевљени радни глаголски придеви описују све домене стварности, али се најчешће приписују човеку и деловима његовог тела те предметима. У грађи кандидат региструје и попридевљене радне придеве са значењем привременог својства (*исцурели талог, окаснели гост*), као и случајеве овакве придевске употребе с партиципским значењем (*једрала трава, пукла цев, надошли мајор*).

Анализом је утврђено да се у полисемији конвертованих придева, за разлику од полазних глагола, механизмима лексичке метафоре јављају апстрактна, фигуративна или експресивна придевска значења (*окорели политичар, нагорела жена, оћелавели плиш*), која кандидат сматра и потенцијалним али у грађи нерегистрованим значењима полазних глагола. С друге стране, значења која су се у систему придевске јединице развила механизмима метонимије сматра новим, тј. семантички осамостаљеним од глаголске лексеме, будући да се не могу поглаголити (*врела вода, умрли час*). Кандидат пописује и

остале случајеве семантичког и формалног осамостаљивања анализираних јединица, коментаришући њихов лексикографски опис, и наводи их као предмет анализе поглавља 5. и 6. овог рада.

У тачки 4.2. *Примарно активни глаголи*, која је такође подељена на подтачке према утврђеним семантичким класама глагола, уочава се да се с придевском употребом у грађи потврђују облици радног глаголског придева, по правилу, када су настали према секундарним медијалним реализацијама, под истим семантичко-граматичким принципима уоченим у тачки рада 4.1. Поред тога, у анализи полисемије примарно активних глагола регистроване су и потврде придевске употребе радног глаголског придева према основној или секундарној глаголској реализацији активној по глаголском роду (*измилеле* гусенице, *одмакла* жена). Таква употреба се у речницима понекад обележава квалификаторима нераспр.(острањено), неуоб.(ичајено), заст.(арело). И у овој целини кандидат издваја и анализира неколико типова семантичког и формалног осамостаљивања попридевљеног радног придева.

У петом поглављу, **Формално-граматичка анализа попридевљавања радног глаголског придева**, описују се, анализирају и систематизују два типа формалног диференцирања придевског од радног придева у глаголској употреби које је кандидат уочио у претходном поглављу рада. Након анализе грађе у оквиру тачке 5.1. *Придевска употреба радног глаголског придева према глаголима I и III врсте*, у подтачки 5.1.1. закључује се да се, према глаголима са двоструком формом радног глаголског придева или пак двоструком формом облика инфинитива, у придевској употреби јавља само као краћи облик радног глаголског придева или је пак такав облик чешћи од дуже варијанте (код 93% придевских лексема). Уочавају се и облици радног придева у придевској употреби према којима у корпусу нема потврда за глаголску употребу тог облика или пак за полазну глаголску лексему уопште. Овакво стање кандидат препознаје као „попуњавање празнина у лексичком фонду, у којем за наведена придевска значења нема једнолексемских придева или их пак нема у довољној мери” (*прекисао, прозукао, мукао, задригао*).

Опис и анализа грађе у тачки 5.2. *Придевска употреба радног глаголског придева према глаголима VI врсте* уобличава се закључком у подтачки 5.2.1. о томе да се у придевској служби употребљавају скоро искључиво облици радног глаголског придева на *-ео*, чак и према оним глаголима код којих постоји интерференција варијанте на *-ети* и варијанте на *-ити* и прелазак у групу глагола на *-ити* (*остарео, огорео, закаснео*).

У потпоглављу 5.3. *Формално-граматичке карактеристике осталих радних глаголских придева у придевској употреби* кандидат констатује да је деклинабилност редовно својство попридевљеног радног глаголског придева и, на примерима из грађе, утврђује да је његова најчешћа функција атрибуцка, али да су засведочене и све остале придевске функције овог облика – функција апозитива, актуелног квалификатива и предикатива. Облици компарације забележени су од десетак придевски употребљених радних глаголских придева, док за облике одређеног придевског вида примећује да су знатно чешћи од неодређених облика. Такође се наводе и попридевљени радни придеви према којима су творбеним поступком супстантивизације настале именице, затим у поступку адвербијализације прилози, док је неколико нових придева настало префиксацијом и слагањем.

У шестом поглављу, **Лексикографски поступци у обради попридевљеног радног глаголског придева**, разматрају се два уобичајена типа односно три модела лексикографских дефиниција задати концепцијама домаћих описних речника.

Несистемност обраде у лексикографској пракси доводи се у везу с недовољно експлицираним семантичким и формалним критеријумима у теоријској лексикографији, али и са сложенем семантичко-граматичком природом дефинисаних јединица.

У потпоглављу 6.1. *Семантички критеријум* кандидат описује и издваја шест начина на који се у лексикографској пракси разуме *семантичко удаљавање* придевски употребљеног радног глаголског придева од таквог облика с глаголском конституентском вредношћу. Први начин лексикографског описа подразумева да сваки придевски употребљен радни глаголски придев у речницима треба да добије описну дефиницију, не повезујући се у њој с глаголом од којег је потекао, без обзира на њихову семантичку еквиваленцију (*догорели* угарци). Други принцип кандидат препознаје у случајевима када се радни глаголски придеви с придевском употребом описно дефинишу према постојећим секундарним значењима полазног глагола (*пали* борци/мач/човек). Треће разумевање семантичког удаљавања придевског значења од полазног глагола, које је такође добило описну дефиницију, односи се на значења радног глаголског придева која се искључиво реализују у придевској употреби, тј. која немају регистрован свој глаголски еквивалент (*отупеле* очи), или су пак на различите начине мотивисана постојећим глаголским значењима (*загорели* укус, час *умрли*, *успела* студија, *избегли* народ, *навикли* покрети итд.). Као четврти начин кандидат издваја описно дефинисане реализације придевске употребе радног глаголског придева према полазном медијалном глаголу несвршеног вида (*врела* вода, *ваљала* жена, *клицала* жита, *кукало* дете и др.). Терминолошка употреба попридевљеног радног глаголског придева такође се разуме као семантичко удаљавање од полазног глагола и кандидат такве случајеве наводи као пети начин лексикографског схватања овог критеријума (*налегли* угао). Шести начин окупља примере семантичко-синтаксичке промене попридевљеног радног глаголског придева настале у његовој именичкој служби (*мирише* на *устајало*). Након систематизације поступака лексикографске обраде, кандидат закључује да су начелни принципи лексикографске обраде добро постављени и предлаже њихову уједначену и доследну примену најпре истичући да сваки радни глаголски придев с придевском функцијом треба успоставити као засебну придевску одредницу, а потом предлажући функционално-граматичку дефиницију овог облика у случајевима када је у грађи засведочено попридевљавање постојећих, регистрованих глаголских семантичких реализација, с којима би их ваљало испоредити по оном редоследу у којем су таква значења потврђена код глагола, односно описну дефиницију када у грађи не постоје регистрована еквивалентна глаголска значења. Описним дефиницијама треба уобличавати и придевска значења радног глаголског придева с резултативном семантиком када су настала према несвршеним глаголским реализацијама, затим придевска значења која су терминолошке природе, као и забележене именичке функције таквих значења. За случајеве код којих се у семантичкој структури придевски употребљеног радног придева потврђује попридевљавање регистрованих значења полазног глагола, али се у његовој полисемији бележе и придевска значења за која не постоје семантички еквиваленти под глаголском лексемом, кандидат наводи да у придевском речничком чланку треба применити обе дефиниције, с тим да типску дефиницију треба наводити прво.

У подтачки 6.2. *Формални критеријум* описују се примери примене формалног критеријума у речничкој обради и издвајају три случаја морфолошке варијације придевски употребљених радних придева у односу на такав глаголски облик, као и у односу на саму полазну глаголску лексему. Сходно типовима формалног размимоилажења, разрађују се

полазни принципи лексикографског описа придевског радног придева и предлажу конкретни поступци његове уједначене обраде.

У тачки 6.3. *Закључци* сумирају се запажања и истиче да се предложени поступци лексикографске обраде овог типа лексичке јединице заснивају на разматрањима спроведеним и у семантичко-граматичкој и у формално-граматичкој анализи придевски употребљених облика радног глаголског придева (у поглављима 4. и 5. овог рада), која су, како кандидат истиче, учврстила „уверење о томе да је попридевљени радни глаголски придев, са синхронијског становишта, придевска лексема настала као резултат посебног типа деривације – конверзије односно адјективизације, због чега у савременим речницима заслужује посебан, придевски чланак”.

У седмом поглављу, **Закључак**, сублимирају се запажања сва три аспекта истраживања. У односу на резултате спроведених истраживања, кандидат закључује да је придевску употребу облика радног глаголског придева оправдано сматрати типом конверзије, тј. попридевљавањем или адјективизацијом, с тим да је она код неких облика завршена лексикализацијом.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

„Лексикализација радног глаголског придева од глагола кретања (синтаксичко-семантички и лексикографски аспект)“, *Радови Филозофског факултета Пале* 18, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву, 2016, стр. 189–199.

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање у докторској дисертацији Анете Спасојевић је синхронијски конципирано, али је придевска употреба радног глаголског придева приказана и у контексту историје језика. Описано је партиципско порекло овог глаголског облика и, на основу досадашњих проучавања партиципа са дијахронијског аспекта, кандидат је изнео претпоставку да се придевска употреба партиципа перфекта актива могла јавити као компензациони процес у XIV веку, када су остали партиципи с придевским функцијама почели губити конгруенцију, као и да се придевска употреба радног придева одувек тичала ограниченог броја глагола.

У уводним тачкама кандидат је критички приступио анализи кључних критеријума изнетих у досадашњој литератури у вези с темом придевске употребе радног глаголског придева у српском језику и закључио да је глаголе с могућношћу придевске употребе облика радног глаголског придева оправдано називати глаголима стања, како се то уобичајено чини у литератури, односно да је, ради прецизности у дефинисању њихових граматичких и семантичких карактеристика, потребно навести да је реч о медијалним непрелазним и медијалним неправим повратним глаголима.

У истраживачким поглављима дисертације спроведена је детаљна анализа глагола и конвертованих, придевских јединица, појединачно и кроз њихово саодношење, са више језичких аспеката: лексичкосемантичког, граматичког и лексикографско-лексиколошког.

Семантичком анализом утврђено је да су у процесу попридевљавања радног глаголског придева најзаступљенији медијални глаголи са значењем особина (*обезубити, обелети, побелети, очврснути, олистати, зачађати, нагорети, иструлети, увенути, одебљати, отупавити, заглувети, остарети* итд.), док је мање заступљено попридевљавање радног глаголског придева од глагола са значењем стања у ужем смислу (*огладнети, заспати, озеисти, онемоћати, помахнитати* и др.), и од глагола постојања (*осванути, изгорети, преминути, нестати* и др.), као и од глагола са значењем медијалног кретања (*пасти, залутати, закаснити*). Очекивано, најређе су заступљени примери придевске употребе радног глаголског придева према активним глаголским реализацијама, и то са значењем кретања (*одмаћи, измилети, одбећи, налетети, нагрнути*), затим према глаголима са значењем промене положаја (*полегнути*), потом према активним глаголским реализацијама постојања (*иживети, остати*), или пак према глаголима какве друге активности (*изратовати, послужити, обладати*). Закључује се да су својства из глагола углавном негативне конотативности и да се чешће приписују инаниматним ентитетима.

Придевске јединице настале у процесу попридевљавања радног глаголског придева обично пресликавају семантику и валенцу полазног глагола, због чега је начелни закључак да су то придеви-конверзиви који најчешће значе сталне особине с негативном конотацијом инаниматних ентитета (обично предмета), те нешто ређе таква својства аниматних ентитета (људи). На основу бројности чланова одређених синонимских редова, грађа је показала да су у придевској употреби најбројнији облици радних глаголских придева из домена раста, сазревања, старости, труљења, домена телесног и уопште психофизичког здравља, умирања и тамних боја. Показује се да у мањем броју попридевљени радни придеви чувају квалификативно-глаголску, тј. партиципску семантику партиципа прошлог (*кључали цеђ, надошли странац, једрала трава*), или је пак привременост својства придевског радног придева у корелацији с привременошћу у семантици полазног глагола са значењем стања у ужем смислу (*зацептела снаја*) или ређе са значењем особине, обично глаголи са значењем одсуства чулне способности (*занемели бирташ*).

Упоредно посматрање значењског система попридевљених облика радног придева и њихових полазних глагола показало је да су се у полисемији неких придевских лексема развила значења која нису регистрована у глаголској полисемији. Кандидат закључује да је придевска значења могуће интерпретирати глаголски када су настала механизмима лексичке метафоре (*изгорели мозак*), док овакав реверзибилни процес није могуће спровести када су значења у придевској употреби индукована метонимијом (*нагорели човек*).

У граматичком опису полазних глагола у процесу попридевљавања утврђено је да системност употребе радног глаголског придева у придевским функцијама зависи од видског лика полазне реализације свршеног глагола. Редовност у попридевљавању бележи се за облике радног глаголског придева према почетносвршеним или завршносвршеним глаголима с медијалним значењем који означавају потпуно извршење процеса у глаголу у почетном или завршном тренутку (почетносвршени и завршносвршени видски лик) (*остарети, нагорети*). Нередовност у придевској употреби ових облика јавља се према глаголима неодређеносвршеног и тренутносвршеног видског лика (*планути, пући*).

Резултати морфосинтаксичке анализе попридевљеног радног глаголског придева потврдили су овај облик као придевску лексему, пре свега на основу својства деклинабилности и употребе у свим придевским синтаксичким функцијама. Неки облици посведочени су и с осталим морфолошким придевским категоријама, облицима компарације и одређеног и неодређеног придевског вида.

Кандидат запажа да скоро половину корпуса чине придевски употребљени радни глаголски придеви од глагола I, III и VI Стевановићеве врсте који се морфолошки разликују од истих облика у глаголској употреби. Формално осамостаљивање кандидат види као потврду одељивања придевског од глаголског радног придева, тј. као сигнал лексикализације ових облика.

На основу резултата семантичких и граматичких испитивања процеса попридевљавања, кандидат закључује да треба доследно уважавати морфосинтаксичке услове које овај тип јединице испуњава и успостављати га у речницима као засебну придевску одредницу. Након описа и анализе лексикографског бележења радног глаголског придева у придевској употреби, кандидат закључује да су уобичајена два типа речничке дефиниције односно три модела дефинисања начелно добро постављени, с тим да, након тумачења семантичког и формалног критеријума, за конкретне случајеве предлаже доследну примену описне односно функционално-граматичке дефиниције допуњујући типски образац испоређеницама, те предлажући и конкретне принципе навођења придевског радног придева као одредничке речи онда када је он обличка варијанта глаголске јединице.

Запажања проистекла из троделно конципираног истраживања показала су да је попридевљавање радног глаголског придева комплексан процес који је оправдано сматрати типом конверзије, с тим да је код неких облика завршен лексикализацијом. На основу увида и резултата у овом раду могуће је спровести даља истраживања у смислу градуирања лексикализације овог облика.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидат је у дисертацији показао изузетно познавање материје – природе и историје самога проблема, те теоријско-методолошких приступа примењених у обради теме. Материја је изложена прегледно и систематично, а рад одликује изграђен научни стил и утемељена аргументација. Поставка анализе и закључци у раду засновани су на прецизно дефинисаном корпусу и доследно спроведеним методолошким поступцима, што је, према нашој оцени, дало значајне резултате и на плану теоријске и дескриптивне граматике, као и на плану лексикографије. Можемо констатовати да овај рад представља

оригинално дело, чији се допринос огледа у осветљавању проблема конверзије и лексикализације радног глаголског придева у српском језику.

IX ПРЕДЛОГ

На основу укупне оцене дисертације, која представља обимно и темељно истраживање са вредним резултатима за науку о српском језику, Комисија једногласно предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да Извештај о оцени докторске дисертације мастера Анете Спасојевић, под насловом *Попридевљавање радног глаголског придева у српском језику (граматичко-семантички и лексикографски аспект)*, прихвати и упути га Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да кандидата, по добијању сагласности, позове на усмену јавну одбрану рада.

Београд, 9. 5. 2022.

Комисија:

др Весна Ломпар, ванредни професор

др Рајна Драгићевић, редовни професор

др Марина Спасојевић, виши научни сарадник